

АКСІОГЕНЕЗ ЯК НАПРЯМОК ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті досліджено аксіологічну природу парламентської діяльності. Виокремлено та проаналізовано загальнотеоретичні етапи процесу аксіогенезу у Верховній Раді України. Визначено характеристики парламентського аксіогенезу в Україні. Обґрунтовано доцільність поширення практики ціннісного сприйняття функціонування парламенту.

Ключові слова: парламентська діяльність, цінність, нормотворчий процес, аксіогенез, аксіологічний підхід.

Олькіна Е. В. Аксиогенезис как направление парламентской деятельности в Украине.

В статье исследована аксиологическая природа парламентской деятельности. Выделены и проанализированы общетеоретические этапы процесса аксиогенезиса в Верховной Раде Украины. Определены характеристики парламентского аксиогенезиса в Украине. Обоснована целесообразность распространения практики ценностного восприятия функционирования парламента.

Ключевые слова: парламентская деятельность, ценность, нормотворческий процесс, аксиогенезис, аксиологический подход.

Olkina O. V. Axiogenesis as a direction of parliamentary activity in Ukraine.

The axiological nature of parliamentary activity is studied in the article. The general theoretical stages of the process of axiogenesis in the Verkhovna Rada of Ukraine are singled out and analyzed. The characteristics of parliamentary axiogenesis in Ukraine are determined. The expediency of expanding the practice of value perception of the functioning of the parliament is substantiated.

Keywords: parliamentary activity, value, norm-making process, axiogenesis, axiological approach.

Українська держава наразі переживає масштабні зміни, пов'язані з якісними трансформаціями в усіх сферах публічно-владного, соціального та людського життя. При цьому, можна констатувати суперечливість соціально-політичного розвитку українського суспільства, що проявляється і в інституційних перетвореннях, які можуть бути дієвими тільки тоді, коли система цінностей, закріплена в соціальних інститутах та органах влади, співпадає та виступає справжнім орієнтиром соціокультурної динаміки та професійної діяльності державно-владних інституцій.

Особливе значення в процесі становлення та захисту цих цінностей має парламентська діяльність, результатом якої є формування правового поля, в межах якого функціонують та взаємодіють органи публічної влади, інститути громадянського суспільства і люди. Однак, аксіологічний аспект парламентської діяльності не є явно вираженим, а тому малодослідженим, що негативно впливає на використання цінностей у регулюванні різних правовідносин.

Серед останніх наукових робіт, присвячених використанню аксіологічного підходу у дослідженні парламентаризму, можна виокремити праці В. Павлича, І. Словської, М. Твердохлебова, В. Грошовської та Ю. Назарової. Проте слід відмітити, що вони мають більш методологічний характер і не містять цілісного погляду на аксіологічну природу парламентаризму та практичні аспекти використання ціннісного арсеналу у парламентській діяльності.

Метою даної статті є розкриття змісту аксіогенезу як напрямку парламентської діяльності в Україні.

Сьогодні, як справедливо зазначає В. Павлич, «відбувається переоцінка цінностей, перегляд деяких позицій, повернення до природно-правової доктрини. Відповідно до цього слід зазначити, що право – це, передусім, система права, а не система норм. За своєю суттю

право має соціальне, а не державне походження. Тому правотворчість не є привілеєм лише держави. Правотворчість – це завершальна стадія формування права. Через правотворчість правова система переважно наповнюється регулятивною енергією. Важливим моментом правотворчості є те, що вона реалізує об'єктивні потреби в зміні регулювання деяких суспільних відносин, які виникають у суспільстві або щойно виникли. Процес правотворчості має будуватися з урахуванням базових соціальних цінностей, з формуванням позитивних ціннісних настановлень, зорієнтованих на загальнолюдське, абсолютне й вічне» [1, с. 185–186]. Юридичні норми – це спосіб упорядкування дій груп та індивідів на основі загальноприйнятих норм і цінностей. [2, с. 63].

Тобто цінності є основою права і рушійною силою суспільства, яка втілюється, у тому числі, і в діяльності представницького органу законодавчої влади України. При цьому, це розуміють і законодавці, підтвердженням чого є проект Постанови Верховної Ради України «Про Кодекс добросовісної поведінки народних депутатів України» (реєстр. № 4827 від 15 липня 2009 року), відповідно до якого «у своїй діяльності народний депутат України повинен, зокрема, віддано служити інтересам Українського народу, зміцнювати довіру суспільства до інституту парламенту, працювати на покращення іміджу парламенту і держави в цілому; проявляти високі моральні якості і здійснювати свою діяльність відповідно до загальнолюдських цінностей» [3].

Розгляд парламентської діяльності крізь призму цінностей в юридичній науці здійснюється за допомогою аксіологічного підходу (методу). Зокрема, за твердженням І. Словської, «аксіологічний метод застосовується для визначення ціннісних характеристик основних закономірностей виборчого процесу та функціонування парламенту» [4, с. 278].

На думку М. Твердохлебова, «аксіологічний підхід, зумовлений наявними проблемами державного управління, зокрема, в парламентській діяльності, а саме:

- девальвацією ціннісних орієнтирів у діяльності законодавців, що проявляється в розвитку олігархічної економіки, непотизму, політичної корупції, інших негативних виявах низької політичної культури;
- збільшенням питомої ваги електоральних ініціатив щодо піднесення представницького інституту держави (парламенту) як такого, що повинен мати конституційні повноваження, адекватні реалізації «електоральних пропозицій»;
- малою ефективністю змін вітчизняного законодавства, у т. ч. про статус народного депутата.

Проблема полягає у недостатній свідомості народних депутатів щодо сутності парламентської діяльності, нерозумінні та незастосуванні ними основних аксіологічних концепцій із метою досягнення консенсусу в парламенті між коаліцією й опозицією та прийняття ними ефективних соціально-ціннісних рішень, а також у недостатньо розробленому методологічному інструментарії дослідження проблеми парламентської діяльності на засадах аксіологічного (ціннісного) підходу» [5, с. 2].

Можна погодитися з тим, що «парламентська діяльність має сприяти:

- формуванню суспільних цілей у ході законотворчої діяльності, політичного впливу на всі компоненти суспільної системи;
- формуванню політичних уявлень та поглядів виборців на дії політичних лідерів та спрямування їхньої політичної поведінки в певному напрямі;
- коригуванню масової поведінки шляхом адміністративного та соціально-психологічного впливу на основі правових норм і правил та застосування певних адміністративних санкцій на базі неписаних, але загальноприйнятих у суспільстві або соціальних групах політичних норм;
- «зняття» у масовій свідомості протиріч між прагненням людей змінити, поліпшити свої життєві умови та можливостями, наданими для цього політичною системою держави в цілому та парламентом зокрема;
- сприянню масовому спілкуванню людей, певних політичних організацій (партій, суспільно-політичних організацій, парламентських фракцій тощо) у різних видах комунікацій;

- зміцненню та підтримці певної політичної спільноти людей на основі спільності їхніх політичних поглядів, інтересів, цінностей;
- вивченню, узагальненню, осмисленню інформації про стан масової свідомості, оцінюванню діяльності всіх гілок влади, окремих організацій, територій;
- прогнозуванню розвитку політичних процесів у країні й парламенті, особливостей діяльності та можливих позитивних і негативних результатів, що впливають на загальний стан справ у сфері парламентської діяльності, поведінки депутатів;
- забезпеченню зворотного зв'язку суб'єктів та об'єктів політичної діяльності інформацією щодо якісних характеристик їхньої взаємодії, громадської думки, суспільних настроїв, ставлення до конкретних дій, вчинків тощо;
- наданню допомоги суб'єктам політичної діяльності, депутатським фракціям, групам та окремим депутатам щодо поліпшення їхньої діяльності, консультування в системі відносин «депутат – виборець» [6, с. 18].

Слушним є також те, що «основними напрямками удосконалення правотворчої діяльності та подальшого розвитку законодавства України є оперативне реагування на зміни у суспільному житті з боку законодавця та своєчасне оновлення законодавства; розробка концепції зміни (реформування) певної галузі (підгалузі) законодавства; постійний соціально-правовий моніторинг для врахування змін у суспільних відносинах, що відповідають суспільним сподіванням; вироблення концептуальних підходів до законотворчості; удосконалення правового моделювання як ефективного засобу нормативно-правової уніфікації у правотворчій діяльності; наукове обґрунтування законодавчих актів та соціальна доцільність їх запровадження; удосконалення механізму народного обговорення законопроектів та оптимального врахування його результатів у нормотворчості державних органів; врахування світового досвіду щодо запровадження відповідних заходів у нормопроектіванні та юридичній техніці; законодавче врегулювання питань законодавчої техніки» [7, с. 6].

Таким чином, у юридичній науці панує думка про наявність ціннісних взаємозв'язків між парламентською діяльністю, передусім, нормотворенням, та суспільними потребами, що проявляються у різних формах, але обумовлюються цінностями сучасного вітчизняного соціуму.

Однак, учені безпідставно недооцінюють аксіологічний потенціал самої парламентської діяльності, її окремих видів (установчої, номінаційної, контрольної).

Парламентська діяльність, її сутність залежать від парламентської культури, яка «змістовно визначається системою цінностей, які формують аксіологічну модель публічної політики, що ґрунтується на базових цінностях парламентської культури, проєктованих системою принципів: а) співвідношення владних цінностей і опозиційних цінностей; б) вимірювання сили цінностей (виходячи з ціннісної відповіді на практичні виклики); в) розташування опозиційних цінностей за ступенем регулювання згідно міри покарання. Дана аксіологічна модель не є універсальною, так як парламентська діяльність неоднозначна і ситуативна, але може бути використана як теоретичний орієнтир в різних варіативних поведінкових практиках» [8, с.12].

При цьому, Ю. Назарова виокремлює «загальні характеристики у формуванні стадій (ступенів) становлення нормативно-аксіологічних елементів парламентської культури: а) створення коаліції для змін всередині парламенту і формування розуміння ефективності системи регулювання; б) досягнення угоди з приводу актуальних парламентських цінностей; в) встановлення системи регулювання та діяльності членів парламенту; г) визначення нормативно-аксіологічного змісту парламентської культури в інституціональному контексті (створення професійних кодексів)» [8, с.12–13]. Нею також наводиться класифікація цінностей: а) загальні цінності публічної політики (правосуддя, соціальна справедливість і правосуддя, норми закону, режим конституційних цінностей; лояльність, служіння, громадянська позиція); б) цінності суспільного служіння (справедливість, чесність, довіра); в) цінності виживання політичної системи з позицій справедливості; г) цінності суспільного служіння в контексті відповідної ситуації, або підбір ціннісних якостей в різних ситуативних моделях поведінки [8, с. 27].

Дійсно, всі перераховані цінності притаманні парламентській діяльності та втілюються у парламентський культури, що проявляється у функціонуванні Верховної Ради України та, одночасно є платформою для створення нових політико-соціальних цінностей різного характеру, які, реалізуючись на практиці, змінюють суспільну свідомість та соціальні цінності. Саме цей аспект парламентської діяльності можна назвати аксіогенезом.

При цьому, процес формування цінностей (аксіогенез) залежить від уніфікованого розуміння поняття «цінність», що є різностороннім та розкривається через такі поняття як благо, інтереси, якість, значущість, уявлення, корисність, переконання, соціокультурні універсалії епохи, цілеорієнтири, погляди, норми. Кожне з перерахованих понять фіксує ситуативність у детермінації цінності, яка у процесі парламентської діяльності опосередковується метою, що зазначається у пояснювальній записці до будь-якого акта Верховної Ради України.

Насправді, саме цілі (мета діяльності) парламенту як суб'єкту є фрагментами його цінностей, які знаходяться на поверхні, відкриті для діагностики і через які трансцендентно можна судити про його цінності, що виступають об'єктами його діяльності.

Слід виходити з того, що Верховна Рада України є колективним органом, полісуб'єктною організацією, що обумовлює особливості аксіогенезу та перетворює її діяльність у аксіологічні відносини, які в свою чергу проходять декілька етапів на шляху формування тих чи інших цінностей.

Полісуб'єктне створення цінності розуміється як складне, багатокомпонентне і багаторівневе утворення, яке встановлює зв'язок між різними суб'єктами і об'єктами, що поміщаються в простір надситуативної активності, сповнений потенційних і актуальних смислів. Це дозволяє створювати мультиатрибутивний образ цінності, який проходить через процедуру інтерпретації й апробації множини диференційовано мислячих і сприймаючих когнітивних систем, що дозволяє наблизити кінцеву цінність, принаймні концептуально, до консонансної. Суб'єкт в процесі колабораційного аксіогенезу формує поліфонію перцепції й уявлення про атрибути продукту, які пов'язані з різними цінностями, потребами, установками, досвідом множини суб'єктів. У процесі таких суб'єкт-суб'єктних взаємодій викристалізовується компетенція до феноменологічного аналізу, яка ґрунтується на врахуванні: актуальності первинного сприйняття; глибинних підстав буття споживача; інтерсуб'єктивності, як установки на полісеміотичний характер інноваційної цінності [9, с. 169].

Дійсно, процес полісуб'єктного створення цінності – це форма суб'єкт-суб'єктних відносин, яка передбачає інтеграцію суб'єктів (у даному випадку народних депутатів України) в межах процесу створення цінності, які виявляються здатними до колективної надситуативної активності, творчості, взаємодії, здатності сформувати єдину волю в процесі створення цінності.

Парламентський аксіогенез, через полісуб'єктність формування цінності, можна детермінувати: феноменологічно, – як спільний та узгоджений процес створення цінності; динамічно, – як напрям орієнтації векторів активності народних депутатів України щодо спільної аксіологічної діяльності; рефлексивно, – вмінням враховувати і приймати активність інших народних депутатів України, у тому числі тих, що належать до опозиції. При цьому, кожен народний депутат України самостійно визначає ступінь своєї інтеграції в процес створення цінності.

Загалом процес аксіогенезу у Верховні Раді України відбувається послідовно, тому можна виокремити такі його етапи:

1) виявлення аксіологічної нормопроектної ініціативи народним депутатом України або групою парламентарів. Цей етап є дуже важливим, оскільки ініціативний суб'єкт формує архітектуру цінності на підставі попереднього суспільного моніторингу, інтерпретуючи і переводячи її у власну реальність, як форму представлення буття, та надає її на розсуд іншим народним депутатам України;

2) узгодження спільної волі парламентарів щодо формулювання змісту певної цінності та сфери її реалізації. При цьому, слід виходити з того, що полісуб'єктне середовище

спільного створення цінності здатне під різними кутами подивитися на генерований образ, у цьому процесі виникають альтернативні реальності, що вимагають конвергенції творчої дискусії сутності відмінних концептів в рамках узгодження кінцевого цілісного образу цінності.

Проектування інтегрального образу створюваної цінності на окремі сфери суспільного буття можливе лише у разі залучення до процесу парламентського аксіогенезу інших суб'єктів (експертів, науковців, громадських організацій тощо). Врахування незалежної, неупередженої та фахової позиції дозволить народним депутатам України не тільки сформулювати спільну волю, подолати існуючі протиріччя та конфлікти, а й дійти розуміння справжньої сутності пропонованої цінності.

Крім того, розширення суб'єктного кола парламентського аксіогенезу сприятиме реалізації основної мети процесу створення цінності, а саме виявленню існуючих суспільних потреб, ідентифікації властивостей, орієнтованих на їх задоволення, і концептуалізації їх в рамках об'єктної цінності, за допомогою доведення її до нормативно-правового рівня.

Процес парламентського аксіогенезу складається з цілого ряду комунікативних актів (засідань комітетів Верховної Ради України, парламентських фракцій та груп, пленарних засідань, проведення дискусій з приводу аксіологічних дилем), під час яких відбувається кристалізація об'єкту, як носія інтегральних властивостей і ціннісних характеристик, які відображають колективні інтереси і потреби різних суб'єктів, що беруть участь у спільному аксіогенезі. Результатом цього процесу є парламентський акт, що містить не тільки саму цінність, а й порядок її реалізації та/або захисту;

3) сприяння реалізації сформованої цінності, яке полягає в організації інформаційного забезпечення, видавничій діяльності, просування парламентських цінностей у широку суспільну практику є логічним продовженням аксіогенезу, який має характеристику перманентності.

Варто відзначити, що зворотній вплив на парламентський аксіогенез з боку зовнішнього середовища, що виявляється в ході реалізації парламентських цінностей, створює імпульс для запуску процесів зміни, оновлення змісту та порядку реалізації/захисту парламентських цінностей.

У висновку можна сказати, що аксіогенез, як напрямок парламентської діяльності в Україні, полягає у формуванні ефективної взаємодії між народними депутатами України, експертами та громадськістю, в рамках відкритого (для інноваційно-активних суб'єктів зовнішнього середовища) рефлексивно-аксіологічного поля, що втілюється у забезпеченні спільного семантичного, організаційного, аксіологічного простору та має результатом створення цінності. Парламентський аксіогенез характеризується спільною надситуативною активністю різних суб'єктів; формуванням динамічних соціально-психологічних зв'язків та єдиного семантико-комунікаційного поля; інтеракціями з іншими соціальними системами; процесуальністю.

Таким чином, широке використання аксіологічного підходу до дослідження різних видів парламентської діяльності та парламентських актів сприятиме як виявленню конкретних парламентських цінностей, так і вдосконаленню процесу парламентського аксіогенезу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Плавич В. П. Філософсько-правове дослідження сучасної правотворчості / В. П. Плавич // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2016. – Вип. 1. – С. 181–188.

2. Плавич В. П. Ціннісні орієнтири у правотворчій діяльності та її особливості в умовах трансформації суспільства / В. П. Плавич // Альманах права. Свобода, рівність і єдність особи в правовій теорії та юридичній практиці. – Випуск 4. До 95-річчя створення Національної Академії наук України. – К., 2013. – С. 62–65.

3. Проект Постанови Верховної Ради України «Про Кодекс доброчесної поведінки народних депутатів України» (реєстр. № 4827 від 15 липня 2009 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=35847

4. Словська І. Є. Методологія наукового аналізу системи парламентаризму / І. Є. Словська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 825. – С. 274–280.

5. Твердохлеб М. Ю. Аксиологічний підхід до парламентської діяльності: сутність та методи дослідження [Електронний ресурс] / М. Ю. Твердохлеб // Теорія та практика державного управління. – 2017. – № 1(56). – С. 1–8. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/1/11.pdf>

6. Цінності, стандарти, компетентність в парламентській діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. А. Гошовської. – Київ : НАДУ, 2016. – 193 с.

7. Плавич С. В. Теоретико-методологічні засади правотворчості : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. В. Плавич ; Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2009. – 16 с.

8. Назарова Ю. В. Аксиология парламентской культуры : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.13 / Назарова Юлия Владимировна. – Курск, 2014. – 34 с.

9. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления / Э. Гуссерль. – Минск : Харвест, 2000. – 752 с.

* Олькіна Олена Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Стаття надійшла до редакції 08.08.2017 р.

УДК 342(477)

Кирило Турчинов *

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ ЗА ВІДКРИТИМИ СПИСКАМИ

У статті досліджено проблеми законодавчого забезпечення виборів за відкритими списками. Проаналізовано проведення виборів за відкритими списками у зарубіжних країнах. Запропоновано виборчу систему з відкритими списками для українських реалій.

Ключові слова: вибори за відкритими списками, політичні партії, виборча система.

Турчинов К. А. Проблемы и перспективы законодательного обеспечения выборов по открытым спискам.

В статье исследованы проблемы законодательного обеспечения выборов по открытым спискам. Проанализировано проведение выборов по открытым спискам в зарубежных странах. Предложено избирательную систему с открытыми списками для украинских реалий.

Ключевые слова: выборы по открытым спискам, политические партии, избирательная система.

Turchynov K. O. Problems and perspectives of legislative support for open-list elections.

The problems of legislative support for open-list elections are investigated in the article. Analyzed the holding of elections by open lists in foreign countries. An electoral system with open lists for Ukrainian realities is proposed.

Keywords: open-list elections, political parties, electoral system.

Питання стосовно виборчої системи завжди були одними із найдискусійніших серед науковців, експертів та політиків. В Україні виборчі системи часто змінювалися: від мажоритарної до змішаної, від змішаної до пропорційної, від пропорційної знову до